

ERIC HOEKSTRA EN ALEX RIEMERSMA

LIMBURGSE EN FRIESE TOESTANDEN

Besprekingsartikel van Rob Belemans “Taal of Tongval. De gespleten Limburgse kus, oraal erfgoed en taalpolitiek”. Brussel: Pharo Publishing, 2009. 415 bladzijden.

Abstract ¹

This review article discusses the merits and demerits of Rob Belemans’ dissertation “Taal of Tongval. De gespleten Limburgse kus, oraal erfgoed en taalpolitiek” [language or dialect: the split Limburgian kiss, oral heritage and language politics]. In addition to a discussion of Belemans’ description of the different approaches of Belgium versus the Netherlands with regard to the recognition of Limburgian as a regional language in the Charter, this review article provides a some basic background information about language politics in The Netherlands. More specifically, it is argued that a fruitful strategy of language politics should be based on the use of the harmony model (instead of the conflict model), as is evidenced by the relative success of the language policy of the province of Fryslân.

1 Algemeen

Deze dissertatie beschrijft de taalpolitieke perikelen rond de erkenning van het Limburgs als officiële streektaal in Nederland en het uitblijven van die erkenning in België. Daarnaast heeft het werk een idealistische insteek: er wordt aangenomen dat het bewaren van streektaalvariatie een loffelijk cultuurstreven is. Het eind van de dissertatie bevat dan ook een pleidooi voor het cultiveren van streektaalvariatie als een vorm van im-

¹ Correspondentieadres: Fryske Akademy, Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen, Doelestrjitte 8, 8911 DX Ljouwert / Leeuwarden (Nederland). E-mail: ehoekstra@fryske-akademy.nl, ariemersma@fryske-akademy.nl. De auteurs willen Ben Hermans bedanken voor nuttige informatie over de indeling van de Limburgse dialecten.

materieel erfgoed zoals verwoord in de Unesco-Conventie voor het Werelderfgoed (1972). Ook de Raad van Europa is het ideaal van het bewaren én bevorderen van streektaalvariatie toegedaan. Er is immers een *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden* (ETS 148) opgesteld dat inmiddels door 24 lidstaten van de Raad van Europa is geratificeerd en door meer dan de helft van de lidstaten van de EU. Nederland heeft het bijvoorbeeld al wel ondertekend en geratificeerd, België niet.

Nu is het Limburgse dialectgebied zowel in Nederland als in België gesitueerd en, trouwens, ook in Duitsland. Nederland heeft het Limburgs als streektaal erkend onder deel 2 van het Europese handvest. Het Fries is als enige taal erkend onder deel 3 van het handvest. Het verschil tussen erkenning onder deel 2 en deel 3 is dat de erkenning onder deel 3 meer gewicht in de schaal legt en nog sterker gericht is op het bevorderen van het gebruik van de taal in kwestie.

Het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (ETS 148) bevat de bepaling dat dialecten van officiële talen uitgesloten worden van erkenning. In België nu is het Limburgs niet als zelfstandige streektaal erkend. Dit leidt tot de scheve situatie dat sprekers van het Limburgs in België een dialect van het Nederlands spreken, terwijl Limburgers in Nederlands een wettelijk erkende streektaal spreken. Deze scheve situatie (de ondertitel bevat immers de frase "De gespleten Limburgse kus") is het centrale probleem waar Belemans met zijn dissertatie getiteld "Taal of Tongval" aandacht voor vraagt.

Belemans' studie is vooral gebaseerd op onderzoek van officiële bronnen zoals verslagen van vergaderingen, documenten waarin beleidslijnen zijn vervat, de tekst van het Europees Handvest voor regionale of minderheidstalen en verschillende Unesco-documenten. Maar natuurlijk zijn lang niet alle inzichten uit de documentatie zelf te halen. Ons inziens is het een tekortkoming van deze studie dat veel achtergrondinformatie niet wordt gegeven, en dat er niet is gestreefd naar het verkrijgen van meer inside informatie van de sleutelfiguren uit de wereld van de taalsociologie en de taalpolitiek, bijvoorbeeld van de woordvoerders van de Nederlandse Taalunie. Het eenzijdig benadrukken van officiële documentatie leidt ertoe dat onderbelicht blijft wat er achter de papieren werkelijkheid aan de hand is. Kortom, Belemans heeft zichzelf met zijn officiële docu-

mentatie enigszins onder een glazen stolp geplaatst. Hierdoor is deze studie minder informatief dat mogelijk was geweest.

2 Achtergronddocumenten van de dissertatie

Aan deze taalpolitieke dissertatie liggen verschillende beleidsdocumenten ten grondslag. Belemans bespreekt in paragraaf 1.1 van zijn boek een document van de UNESCO: de Universal Declaration on Cultural Diversity uit 2001 en de Atlas of the World's Languages in Danger (1996, 2009). De algemene verklaring is een aanmoediging voor staten tot het ontwikkelen van een binnenlands beleid ten gunste van taalvariatie. Die initiatieven zijn wel concreet, maar toch van weinig praktisch gewicht, zoals de jaarlijkse Dag van de Moedertalen (21 februari), maar uiteraard beter dan niets. In de Atlas worden het Frans-Vlaams en het Limburgs-Ripuarisch geclassificeerd als bedreigde talen met de kwalificatie 'unsafe'. Veertig pagina's verderop, in paragraaf 2.3, analyseert Belemans de vitaliteit van het West-Limburgs aan de hand van het Unesco-rapport Language Vitality and Endangerment uit 2003. Hij legt echter geen verband tussen de verklaring uit 2001, het rapport uit 2003 en de Atlas uit 2009; dat mag de lezer zelf doen. Evenmin wordt de relatie van dit rapport met de Unesco-Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage uit 2003 duidelijk gemaakt, die meer dan 300 pagina's later besproken wordt. Laatstgenoemde conventie vormt wel de grondslag voor de slotbeschouwing in paragraaf 15.2. De slotbeschouwing eindigt in de voorlaatste alinea echter met een verzuchting: "Deze rol van taal als erfgoedproces is complex en heeft een impliciet conflictpotentieel met bijvoorbeeld haar primaire communicatieve functie" (pag. 397). Welke de cruciale aspecten zijn van dat conflictpotentieel en hoe eventuele conflicten aangepakt en opgelost kunnen worden in de casus West-Limburgs, is niet het onderwerp van de studie van Belemans. Hij laat dat aan de verbeelding van de lezer zelf over.

Het centrale document van deze dissertatie is het Europees Handvest voor regionale of minderheidstalen van de Raad van Europa (ETS 148). Dit handvest heeft voor de lidstaten die het getekend en geratificeerd hebben, de status van een internationaal verdrag met bindend karakter – maar zonder sancties. Zeker, het beleid ten aanzien van regionale en minderheidstalen door de nationale overheden wordt weliswaar geëvalueerd door een internationaal comité van experts, maar aan een negatieve beoordeling

van het gevoerde taalbeleid wordt geen enkele sanctie verbonden. De Raad van Europa heeft wel een samenbindende kracht, maar bezit nu eenmaal geen uitvoerende macht.

Voor een goed begrip van de studie van Belemans is het van belang de verschillende invalshoeken van de documenten waarop Belemans zijn dissertatie heeft gebouwd, te kenschetsen. De behandelde UNESCO-documenten zien taal vooral als immaterieel cultureel erfgoed.² Het Europees Handvest is uitdrukkelijk gericht op het stimuleren van taalgebruik in de verschillende domeinen van onderwijs, overheid, media, cultuur en economisch en sociaal leven. Deze twee invalshoeken weerspiegelen tegengestelde attitudes van beleidsmakers en adviseurs tegenover dialecten en minderheidstalen. Belemans lijkt in de hoofdstukken over de erkenning van het West-Limburgs en het Europees Handvest de communicatieve lijn te promoten, maar hij pleit aan het eind van het boek voor een janusstrategie. Hij werkt deze strategie echter eenzijdig uit als het bewaren van taal als cultureel erfgoed. Waarom wordt niet duidelijk.

3 Waarom zou men erkenning als streektaal willen?

De Raad van Europa heeft geen financiële middelen om de regionale en minderheidstalen door middel van projecten te bevorderen. De Europese Unie heeft sinds 2006 geen speciale budgetregeling meer voor minderheidstalen. Betekent dit, dat het *Europees Handvest* slechts een mooi Europees gebaar zonder geldbuidel is? Jazeker, maar ook mooie gebaren kunnen politiek bruikbaar zijn. Als een lidstaat het Handvest heeft geratificeerd en daardoor een regionale of minderheidstaal onder deel 2 of deel 3 van het Handvest erkend heeft, dan is het aan de twee betrokken partijen om tot een nadere beleidsafspraken te komen. De twee betrokken partijen zijn de nationale overheid enerzijds, en de regionale overheid van het gebied waar de minderheidstaal wordt gesproken anderzijds. In het geval van het Fries is de regionale overheid de provinciale overheid. Die heeft dan ook een Bestuursafspraken gemaakt met het Rijk over de positie en het functioneren van het Fries. In de Bestuursafspraken van 2001 zijn de

² Belemans noemt niet de Unesco-verklaring over het recht van het kind op onderwijs in de moedertaal uit 1953.

48 verplichtingen die Nederland in deel 3 van het Handvest voor het Fries heeft ondertekend, uitgewerkt in meer concrete maatregelen.

Het Handvest is dus een soort zegen die Europa uitspreekt over nationale en regionale overheden die verantwoordelijkheid dragen voor een minderheidstaal. Daarbij is de regionale overheid in veel lidstaten afhankelijk van de goodwill van de nationale overheid. In de praktijk betekent dit veel gepolder. Natuurlijk kan een nationale overheid zijn taalproblemen ook zonder Europa regelen, en dat is wat België al in de jaren 1960 heeft gedaan met de taalwetten en taalgrenzen. Om te voorkomen dat de taalstrijd opnieuw wordt opgerakeld, wil België het Handvest niet ondertekenen. Voorwaar, geen onredelijk standpunt, maar Belemans legt het onvoldoende uit, zodat de federale Belgische overheid er slechter afkomt dan ze wellicht verdient.

Erkenning als regionale taal is in de optiek van de provinciale overheid van Nederlands Limburg een eindpunt. Het Limburgs is erkend als streektaal - alsof het een kwaliteitskeurmerk betrof -, en men gaat over tot de orde van de dag. De provinciale overheid heeft zich onvoldoende gerealiseerd dat erkenning van het Limburgs als regionale taal in de termen van het Europese Handvest taal vraagt om een actief stimuleringsbeleid voor de regionale taal en cultuur. Tevens behelst het de ontwikkeling van beleid op lange termijn. Eenvoudig samengevat betekent de erkenning onder deel 2 de *bescherming* van de betreffende regionale of minderheidstaal, erkenning onder deel 3 heeft tot doel de *bevordering* van bedoelde talen in de verschillende domeinen. Maar toch: ook erkenning onder deel 2 vraagt om actief beleid.

Vervolgens rijst de vraag waarom men de streektaal zou willen beschermen dan wel bevorderen. Natuurlijk spelen 'museale' overwegingen een rol. De overheid financiert het behoud van materieel erfgoed, zoals oude voorwerpen, schilderijen, gebouwen. Hetzelfde geldt onverkort voor immaterieel erfgoed, zoals taal. Toch is er een belangrijker insteek. Aandacht voor de regionale taal en cultuur heeft ook een sterk bevorderend effect op zowel actieve als passieve cultuurparticipatie in de regio. We geven daar enkele voorbeelden van.

Het Nederlands Literair Productie- en Vertalingfonds verbaast zich er regelmatig over dat de oplage van een dichtbundel in het Fries in absolute

getallen ongeveer een kwart tot een helft bedraagt van een dichtbundel in het Nederlands. Omgerekend per aantallen sprekers verkoopt een Friese gedichtenbundel daarmee ongeveer 5 tot 10 keer zo goed als een Nederlandse. De betrokkenheid bij regionale cultuur is in Friesland namelijk groter dan elders in het land. Het blijkt ook uit het feit dat Friesland per inwoner de meeste amateurtoneelverenigingen telt, die het, in tegenstelling tot de professionele gezelschappen uit de Randstad, zonder subsidie stellen. Deze cultuurparticipatie draagt bij tot een menselijk en persoonlijk woonklimaat, en levert indirect kleine werkgelegenheid op voor catering, schoonmaak, zaalverhuur, regisseurs (onkostenvergoeding van 500-1000 euro). Een dergelijke rijke bodem bevordert ook hoge cultuur, zoals de Voetbalopera "Abe" (1995), het muziekspektakel "Orfeo Aqua" (2000), het unieke, jaarlijkse cultuurgebeuren "Oerol" op Terschelling, maar ook het opkomen van dichters van internationale allure zoals Tsjêbbe Hettinga. Kortom, regionale cultuur is goed voor de sociale cohesie, voor het leefklimaat, en levert ook een bescheiden economische winst op in de vorm van indirecte werkgelegenheid.

Helaas komt de vraag naar het nut van de bevordering van regionale taal en cultuur niet aan de orde in de studie van Belemans, laat staan dat er antwoorden worden gegeven. Hier is nog wel wat Europees missiewerk te verrichten, want ook Joep Leersen, die een belangrijke bijdrage geleverd heeft aan de erkenning van het Limburgs als regionale taal in Nederland in het Handvest, verklaart dat de effecten van een erkenning vooral van morele aard zijn. Hij spreekt van een talige Monumentenzorg en hij waarschuwt voor "Friese toestanden: officieel gesanctioneerde intolerantie jegens het standaard-Nederlands" (Belemans pag. 150). Een dergelijke overtrokken uitspraak komt vermoedelijk voort uit onwetendheid.

Een dergelijke preoccupatie met "Friese toestanden" vinden wij ook in de door Belemans gebruikte studie van Jans en Herweijer (2008) naar een eventuele erkenning van het Nedersaksisch onder deel 3 van het Europese Handvest, die verricht is in opdracht van de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel. Jans en Herweijer adviseren met betrekking tot de invoering van tweetalige plaats- en straatnamen een "spaarzaam en terughoudend gebruik" (pag. 36). Wel adviseren zij voor het Nedersaksisch in de voorschoolse fase artikel 8 van het Europees Handvest te ondertekenen op nivo iv ("op verzoek van de ouders"), maar zij gaan helemaal voorbij aan de mogelijkheid datzelfde nivo iv te ondertekenen voor het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs. Dit is

een fout in de juridische analyse van Jans en Herweijer. Het is ook een omissie in het betoog, zowel van Jans en Herweijer als van Belemans, dat geen melding gemaakt wordt van de in Nederland reeds bestaande wettelijke mogelijkheden in de Wet Kinderopvang (2004) en de Wet op het primair onderwijs (WPO) tot optioneel onderwijs in de streektaal. Er zijn bovendien voldoende praktijkvoorbeelden om te adviseren tot ondertekening van artikel 8 in het Europees Handvest op nivo iv (“op verzoek van de ouders”) voor basis- voortgezet en beroepsonderwijs, zie de artikelen in “Dialect, van schoot tot school?” (Van Hout, De Tier en Swanenberg 2009). Het zou passend geweest zijn, gezien de titel van deze dissertatie, dat Belemans was nagegaan op welke wijze het Europees Handvest ingezet kan worden om de positie van het West-Limburgs, die hij karakteriseert als “unsafe” (pag. 82), met passende stimuleringsmaatregelen te bevorderen tot “stable yet threatened” of zelfs “stable” in de Unesco-terminologie. In deze analyse zou ook nagegaan kunnen worden welke domeinen en maatregelen dan prioriteit zouden moeten krijgen. Hierbij had Belemans gebruik kunnen maken van de exercitie van Jans en Herweijer (2008) aangaande de mogelijke erkenning van het Nedersaksisch. Vanwaar deze koudwatervrees? Nu krijgt de lezer geen antwoord op de vraag waarom sommige provinciale overheden taal en cultuur op regionaal nivo überhaupt zouden willen stimuleren.

4 Taal- en cultuurbeleid na de erkenning van een streektaal

In termen van het Europees Handvest is de erkenning van een taal als regionale of minderheidstaal dus niet een eindpunt, maar het begin van een voortdurend proces van bevordering in de verschillende domeinen van onderwijs, overheid, media, cultuur en economisch en sociaal leven. Met de officiële erkenning begint het pas. Zoals we uit de Friese situatie weten, moet de regionale overheid plannen ontwikkelen en vervolgens tot een bestuursafpraak met de rijksoverheid komen. In de bestuursafpraak Friese taal en cultuur zijn de door Nederland ondertekende 48 verdragsverplichtingen in deel 3 van het Europees Handvest uitgewerkt in meer dan 100 maatregelen bedoeld voor de praktijk.

Waar moet men dan aan denken? Taalplanning bestaat uit drie met elkaar samenhangende onderdelen: corpusplanning, statusplanning en taalverwerving. Corpusplanning kan niet zonder standaardisatie. In de 19e eeuw

is daar bijvoorbeeld in Vlaanderen uitgebreid over gediscussieerd (Daniëls & Willemys 2003: 249 en verder). Uiteindelijk heeft men ervoor gekozen om te standaardiseren en vervolgens dat te doen door bij de reeds bestaande standaard in Nederland aan te sluiten. Dat is een traject waar de tijd voor genomen moet worden.

Bij standaardisatie wordt er achtereenvolgens een spelling ontwikkeld voor de regionale taal, er wordt een woordenboek gemaakt en er wordt een grammatica gemaakt. Die instrumenten dienen als grondslag voor de ontwikkeling van het taalonderwijs, waarbij moedertaalsprekers en geïnteresseerde tweede-taalleerders leren om de taal te schrijven, hun woordenschat uit te breiden en de taal zodanig te schrijven, dat er geen sprake is van (al te veel) interferenties uit het ABN. In de praktijk is een bepaalde vorm van de regionale taal dominant, meestal de vorm die gesproken wordt door degenen die zich het meest inzetten voor de regionale taal. In het geval van het Fries kwamen de meeste taalijveraars uit het Noorden van de provincie (ook wel de Klei genoemd) zodat het Kleifries de meeste invloed op het Standaardfries heeft uitgeoefend.

Als uitwerking van de erkenning van het Limburgs zou er dus ook een plan moeten komen voor de standaardisatie van spelling, woordenschat en grammatica. In feite zijn de voorstellen tot een Algemeen Geschreven Limburgs door de Limburgers in Nederland zelf afgewezen. Onduidelijk blijft in hoeverre deze voorstellen ook door de Limburgers in België zijn afgewezen. Dit proces van standaardisatie had wel uitgebreider mogen worden belicht in het boek van Belemans. Het is nodig om de lezer een begrip bij te brengen van de noodzaak tot beleid en van wat een dergelijk beleid in de praktijk inhoudt.

5 Doet de Nederlandse overheid beter zijn best dan de Belgische?

Belemans wekt de indruk dat de Nederlandse overheid de goede zaak van het beschermen van streektalen een warmer hart toedraagt dan de Vlaamse en de federale Belgische overheden. Immers, de Nederlandse overheid heeft het Limburgs als taal erkend, de Belgische niet. Zoals gezegd heeft de Belgische overheid daar goede redenen voor: men vreest het oprakelen van de taalstrijd. De hele Belgische situatie wordt echter

niet in hoofdlijnen uitgelegd aan de lezer, zodat die zich lange tijd afvraagt waarom de Belgische overheid zo deksels onredelijk is. Het gebeurt overigens regelmatig in dit boek dat de waaromvraag die bij de lezer opkomt, door de schrijver niet wordt gesteld, of pas op een onverwachte plek aan de orde komt.

Eerder maakten we duidelijk dat de Raad van Europa weliswaar *zegt* streektalen en minderheidstalen in stand te willen houden, en dat wellicht ook meent, maar er geen enkele financiële consequentie aan verbindt. Een nationale overheid kan dus, in theorie althans, met een gerust hart het Handvest ondertekenen en vervolgens achterover leunen. Dat is natuurlijk niet wat de Nederlandse overheid doet, maar veel haast wordt er ook niet gemaakt.³ Bij de beoordeling van het Friese taalbeleid is de Nederlandse overheid al meerdere keren door de commissie van experts die het taalbeleid uit naam van de Raad van Europa evalueert op de vingers getikt. Deze kwestie is relevant omdat het laat zien dat erkenning als streektaal, nogmaals, niet een eindpunt is, maar een begin.

Vanuit het ideaal geredeneerd doet de Nederlandse overheid het dus niet geweldig. Maar vergeleken met de praktijken van bijvoorbeeld Frankrijk of Griekenland mag men niet klagen over het slechts lichtelijk onwillige gepolder van de Nederlandse overheid.

³ Aan de goede bedoelingen van de Nederlandse overheid mag men twijfelen. Toen de Europese Commissie in Brussel een zogenaamde High Level Expert Group on Multilingualism instelde om advies uit te brengen over het nieuwe Europese taalbeleid, heeft Nederland ervoor gekozen om een beroep te doen op Prof.dr. Abraham de Swaan. Deze persoon is juist een fel tegenstander van het uitgeven van geld aan regionale talen en minderheidstalen, zoals hij in verscheidene lezingen bij herhaling betoogd heeft. We citeren uit een interview met De Swaan afgenomen door Marc van Oostendorp (Onze Taal, juli 1999, <http://www.vanoostendorp.nl/interviews/deswaan.html>):

Wat vindt u dan van de pogingen om het Nedersaksisch en het Limburgs erkend te krijgen?

"In mijn hart vind ik het flauwekul."

6 Meertaligheid: conflictmodel of harmoniemodel, – en de Taalunie

Bij de verhoudingen tussen talen kan men een conflictmodel hanteren of een harmoniemodel. Frankrijk hanteerde vroeger een conflictmodel, wat in het verleden tot ernstige vormen van taaldiscriminatie heeft geleid, bijvoorbeeld in het geval van het Bretons. Griekenland hanteert eveneens een conflictmodel en weigert ook maar enige taalrechten aan de Albanese minderheid in het noorden van het land toe te kennen. Griekenland heeft dan ook het Handvest niet ondertekend.

De Friese (provinciale) overheid hanteert een harmoniemodel. Dat is niet alleen gebaseerd op een vreedzaam ideaal, maar weerspiegelt ook de talige werkelijkheid van Friesland waar Nederlands en Fries zonder noemenswaardige⁴ incidenten co-existeren.

Belemans beschrijft uitgebreid hoe de Taalunie gevraagd is een advies uit te brengen omtrent de erkenning van het Limburgs als streektaal in België. Tegen een dergelijke erkenning heeft de Taalunie zich fel verzet. Onduidelijk, althans uit de officiële stukken, is waarom. Wat zit er achter de kunstmatige argumenten die de Taalunie in de officiële stukken te berde brengt? Belemans had hier zeker zijn glazen stolp met beleidsdocumenten moeten verlaten om de toenmalige woordvoerders van de Taalunie te benaderen met de vragen die hij heeft omtrent hun mening. Hier wreekt zich dat documentenonderzoek niet is aangevuld met interviews van betrokkenen. Ons inziens is het heel goed mogelijk dat de Taalunie een conflictmodel hanteert op de relatie tussen dialect en standaardtaal.

Daarnaast verzuimt Belemans op te merken dat het merkwaardig is dat de Taalunie advies uitbrengt over de erkenning van een streektaal. Immers, de Taalunie houdt zich volgens haar eigen statuten *alleen en exclusief* bezig met de Nederlandse standaardtaal. De Taalunie heeft zich daarom nadrukkelijk nooit beziggehouden met streektalen, en ook nimmer projecten gefinancierd op dit terrein. Aangezien streektalen volgens de eigen

⁴ Voornaamste uitzondering is Kneppelfreed, in 1951, een vechtpartij tussen politie en betogers over het gebruik van Fries in de rechtbank. Daar schrok iedereen zo van, dat er prompt twee staatscommissies ingesteld werden (justitie; onderwijs) met de bedoeling de Friese overheid enigszins tegemoet te komen over de Friese taal.

statuten buiten het blikveld van de Taalunie vallen, is het vreemd dat de Taalunie de opdracht tot advies over de erkenning van het Limburgs als een regionale taal überhaupt geaccepteerd heeft.

Het negatieve advies van de Taalunie lijkt te duiden op het hanteren van het contraproductieve conflictmodel. Dat is jammer. Want Nederland heeft een reputatie hoog te houden voor wat betreft het hanteren van het harmonie- ofwel poldermodel. En in Friesland in het bijzonder is die strategie op taalgebied succesvol gebleken. Salverda (2009:100) schrijft in een stuk over de geschiedenis van de Taalunie niet ten onrechte dat "de Lage Landen laten zien hoe men in Noordwest-Europa op vreedzame, praktische en democratische wijze, met inzet van tolerante tradities en cultuurbewuste bewegingen, kan leren omgaan met situaties van meertaligheid." De taak voor de Taalunie is het beantwoorden van de vraag "hoe een goed taalbeleid voor de eenentwintigste eeuw eruit zou moeten zien, welke taalverkeersregels daarbij nodig zijn, en hoe de verschillende relevante beleidsprincipes ... doeltreffend op elkaar afgestemd kunnen worden."

7 Limburgs in Duitsland

Een redenering die Belemans' dissertatie als geheel overkoepelt is de tegenstrijdigheid dat het Limburgs in Nederland wel erkend is als minderheidstaal en het Limburgs in België niet, terwijl het om hetzelfde dialect gaat. Onbesproken blijft echter de vraag hoe het zit met het Limburgs in Duitsland. Immers, dialectgebieden trokken zich althans in het verleden weinig van landsgrenzen aan.⁵

Nu is het zo dat het Limburgs ook aan de andere kant van de grens met Duitsland wordt gesproken. Goossens (1977:60) geeft een Zuidnederfrankische indelingskaart. Daarop strekt het Oostlimburgs zich uit tot aan Krefeld (dicht bij Duisburg gelegen). Het Oostlimburgs-Ripuarisch overgangsgebied loopt vanuit Zuid-Limburg zelfs door bijna tot aan Wuppertal en bevat steden als Düsseldorf en Mönchen-Gladbach. Goossens

⁵ Onder de toenemende invloed van de standaardtaal wordt in onze tijd eenzelfde dialect aan beide kanten van een staatsgrens gelegen steeds meer in tweeën gespleten onder invloed van de beide standaardtalen die aan beide kanten van de staatsgrens worden gesproken (Gerritsen 1995).

(1996:336) pleit er zelfs voor om deze dialecten ook daadwerkelijk met de term "Limburgs" aan te duiden.

Vervolgens rijst de vraag of het Limburgs in Duitsland, of een overkoepe-
lend dialect, erkend is door de Duitse overheid. Welnu, zulks is niet het
geval. Nu kan men, in de trant van Belemans, zelfs redeneren: aangezien
Duitsland en België het Limburgs niet hebben erkend, is het wellicht een
vergissing van de Nederlandse overheid om dat wel te doen. Meer cons-
tructief gedacht mag men stellen dat de Nederlandse overheid (via zijn
adviesorganen) zich had moeten verdiepen in de overwegingen van
Duitsland en België om het Limburgs niet te erkennen, dan wel contact
met de Duitse en Belgische overheid had moeten zoeken om over deze
kwestie te overleggen. Hier is ook relevant dat het Handvest dialecten
van officiële talen uitsluit van erkenning.

Terugkerend naar het boek van Belemans mag men stellen dat het een
storende omissie is dat er bijna niets over het Limburgs in Duitsland
wordt gezegd.⁶ Het wordt echter tussen neus en lippen door genoemd
(p.135, p.145), wanneer Belemans het 'Advies inzake de erkenning van
het Limburgs als streektaal' bespreekt. Die passages zijn voor de lezer
moeilijk te begrijpen, aangezien Belemans weliswaar informatie over
ontstaan en uitgestrektheid van het Limburgse dialectgebied heeft gege-
ven, maar dat was al weer 100 bladzijden eerder (p.50), en daar wordt
niet gefocust op wat later relevant zal blijken te zijn.

Belemans (p.135) rapporteert in de derde persoon over een nota-Bele-
mans waarin hij kritiek levert op het Advies inzake de erkenning van het
Limburgs als streektaal. Daarin presenteert Belemans argumenten *tegen*
de erkenning van het Limburgs als streektaal. De argumenten in die nota-
Belemans komen voor de lezer als een donderslag bij heldere hemel. De
argumenten zelf worden onvoldoende uitgelegd. Belemans lijkt zich nu
bovendien volkomen onverwacht op het standpunt te stellen dat erken-
ning van het Limburgs als streektaal onwenselijk is, aangezien de afbake-
ning van het Limburgs naar de aanliggende Rijnlandse dialecten ondoen-
lijk is. Maar de redeneertrant van het boek is tot dan toe geweest: als het

⁶ Uit de bibliografie blijkt dat Belemans (uiteraard) op de hoogte is van
het werk van Goossens. Belemans is zelfs onder leiding van Goossens "met dia-
lecten bezig" geweest (Belemans 1995:359-365).

Limburgs in Nederland erkend is, dan ook in België. Het is voor de arme lezer moeilijk te volgen.

Nu kan men stellen dat het Limburgs in Duitsland door een andere standaardtaal wordt overkoepeld dan het Limburgs in Nederland en België. Men bedenke dat een overweging om het Nedersaksisch te erkennen als minderheidstaal was geweest dat het Nedersaksisch niets aan de vorming van de Nederlandse standaardtaal had bijgedragen. Heeft het Limburgs wel of niet bijgedragen aan de vorming van de Nederlandse of de Duitse standaardtaal? Hoe dit ook zij, deze kwestie had zeker uitvoeriger besproken mogen worden.

8 Besluit

We hebben hierboven enkele hoofdlijnen geschetst aangaande het Handvest en zijn werking in de praktijk, die in Belemans' dissertatie ontbreken of ondergesneeuwd zijn in de veelheid aan officiële documentatie. Belemans, zoals gezegd, redeneert grotendeels vanuit het schone ideaal van het Europese Handvest en te weinig vanuit de werkelijkheid erachter. Daar staat tegenover dat Belemans in detail beschrijft hoe de erkenning van het Limburgs als streektaal door Nederland in zijn werk ging. Dat is vaak gemakkelijk om te lezen.

Is het erg dat als gevolg van wetgeving hetzelfde dialect een erkende streektaal is in het ene land en een dialect in het andere? Nee: er zijn stellig meer punten waarop de wetgeving van Nederland en België verschillen. Maar voor wie het Limburgs liefheeft, is het natuurlijk een moeilijk te verteren zaak. Toch is ook zonder de Europese erkenning veel mogelijk. In Duitsland werken meerdere Bundesländer samen aan een gezamenlijk beleid ten aanzien van het Niedersächsisch. Men bedenke dat de Duitse Bundesländer bevoegdheden hebben die het midden houden tussen die van een Nederlandse provincie en de Nederlandse nationale overheid. De beide Limburgen zouden heel goed een gezamenlijk cultuurbeleid kunnen voeren, buiten de nationale overheden om, zoals er immers binnen Europa ook op economisch gebied grensoverschrijdend wordt samengewerkt tussen aangrenzende regio's in verschillende landen langs een landsgrens.

De lezer neemt in dit boek hoofdzakelijk kennis van het ideaal verwoord in het Handvest enerzijds, en de petit histoire van de erkenning als streektaal in beide Limburgen anderzijds. Wat ontbreekt is een uitleg van wat taalpolitiek na erkenning onder het Handvest inhoudt, een uitleg van wat het Handvest in de praktijk betekent. Vaak misten we ook nadere uitleg van de rol van Belemans in gevallen, waar hij zelf actor in de taalstrijd is geweest. Zoals we hierboven vermeldden, spreekt Belemans in derde persoon over zichzelf (p. 135) vanwege zijn betrokkenheid bij de erkenning tot streektaal in Nederlands Limburg. Omdat hij zich streng houdt aan wat in de officiële verslagen staat, begrijpt de lezer niet waarom "Rob Belemans" zich in de "nota-Belemans" tegen de aangevraagde erkenning onder deel 2 van het *Handvest* keerde. Het is voor de lezer volslagen onbegrijpelijk welke wellicht geheime agenda Belemans bewogen heeft om tegen de erkenning van het Limburgs (in Nederland) te zijn.

In het geval van de reactie van de Taalunie blijft er voor de lezer eenzelfde onduidelijkheid. Belemans kan wel allerlei inconsistenties in de argumentatie van de Taalunie aantonen maar: waarom niet de Taalunie in een persoonlijk interview om toelichting gevraagd? Kortom, achtergrondinformatie en inside informatie ontbreken in dit boek, dan wel zijn hoofdlijnen onvoldoende naar voren gehaald. Meer in het algemeen had de auteur voor zijn onderzoek ervoor mogen kiezen om betrokken politici en wetenschappers te interviewen, teneinde hun prangende vragen voor te leggen en hun antwoorden te verwerken in deze dissertatie. Nu is het werk vooral op officiële besluiten en commentaren van overheden en experts gebaseerd. Daaruit wordt rijkelijk geciteerd, hetgeen de leesbaarheid van het boek niet ten goede komt, terwijl de relevantie van de stukken niet wordt aangevuld met achtergrond en inside informatie.

Niettemin is het boek door zijn uitvoerige dossierkennis een waardevolle bijdrage aan de problematiek rond taalplanning van streektalen, al had het veel toegankelijker kunnen worden opgeschreven. Veel belangrijke informatie staat wel ergens in het boek, maar niet op de juiste plaats, of het is niet voldoende naar voren gehaald.

Bibliografie

BELEMANS, ROB

(1995) *Het Genker idiolect van Jan Goossens. Een synchrone vergelijking met diachroon perspectief*. In: José Cajot, Ludger Kremer & Hermann Niebaum (red.) *Lingua Theodisca. Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft. Jan Goossens zum 65. Geburtstag*. Lit, Münster, 359-365.

DANIËLS, WIM & ROLAND WILLEMYNS

(2003) *Het verhaal van het Vlaams. De geschiedenis van het Nederlands in de zuidelijke Nederlanden*. Standaard Uitgeverij, Antwerpen.

GERRITSEN, MARINEL

(1995) *Van rijksgrens naar dialectgrens: een onderzoek rondom de Nederlands Duitse staatsgrens*. In: José Cajot, Ludger Kremer & Hermann Niebaum (red.), *Lingua theodisca: Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft: Jan Goossens zum 65. Geburtstag*. Lit, Münster, 623-631.

GOOSSENS, JAN

(1977) *Inleiding tot de Nederlandse Dialectologie*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

GOOSSENS, JAN

(1996) *Die Gliederung des Südniederfränkischen*. In: H. van de Wijngaard (red.) *Een eeuw Limburgse dialectologie*. In samenwerking met J. Cajot en J. Segers, uitgegeven door J. Goossens. Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde, Vereniging Veldeke Limburg, Hasselt / Maastricht.

HOUT, ROELAND VAN, VERONIQUE DE TIER EN JOS SWANENBURG

(2009) *Dialect, van schoot tot school? Lezingen gehouden op de derde internationale streektaalconferentie in Rilland op 6 juni 2008*. Groesbeek: Stichting Nederlandse Dialecten.

JANS, JAN H. EN MICHIEL HERWEIJER

(2008) *Nedersaksisch waar het kan. Een pragmatische uitwerking van deel III Handvest voor Minderheidstalen t.a.v. de Nedersaksische streektalen in Noord-Oost-Nederland*. RUG, Faculteit de Rechtsgeleerdheid, Vakgroep bestuursrecht en bestuurskunde.

SALVERDA, REINIER

(2009) "Een daad van historische betekenis". *De Nederlandse Taalunie*. In: Jo Tollebeek en Henk te Velde (red.) *Het geheugen van de Lage Landen*. Ons Erfdeel. 93-101.